پښتو فولکلوریک ادب کې د لونګ او لونګین ارزښت

پوهنمل تاج محمد رحیمي

Conclusion:

Clove and a Bunch of Cloves is one of the essential and exciting ornaments. In almost all Pashtun girls are related to this. This clove made a special place in Pashto Oral Literature. Every genre of Oral Pashto Literature reminds us of this natural beauty of clove and a bunch of cloves. Clove shows it import ants when a girl makes and wears a bunch of cloves when she goes to the groom's house. As it has an essential place in all over the world. Some people use it as medicine and spice, but Pashtun girls use it as ornament and beauty. In some areas, when a girl gets merry, she should have to have two or three bunches of clove or should buy from the bazaar. AS in a poem, she says,'' O my lover brings me some cloves, it is the custom I made a bunch of cloves as an ornament". It means that in some places, cloves keep by people as a custom. The black color and pleasant aroma show its importance. When a Pashtun girl gets merry, she makes a bunch of cloves for an ornament called 'Lawangeen' and puts it in a handkerchief with her make up tools. To sum up, a clove and a Bunch of Cloves is the great ornament of Pashtun girls. Always Pashtun girls use clove in their oral literature. In a poem, she says, "O my beloved if you cannot find it near here then go far away and bring me the plant of clove."

لنډیز:

لونګ او لونګین د عام ولس د سینګار توکو او ګاڼو له ډلې څخه یو ډېر ارزښت ناک او په زړه پورې څیز دی.په ټولو پښتنو سیمو کې د پښتنو پېغلو او نجونو اړیکه په یو نه یو ډول له لونګ او لونګین سره تړلې ده.همدا لامل دی،چې په پښتو شفاهي ادب کې یې ځانله ځای پیدا کړی دی.د پښتو په نالیکلي یا ولسي ادب هر ژانر کې د لونګ او لونګین یادونه شوې.د لونګ ارزښت هغه وخت ډېر وي،چې نجونې ودېږي او د خپل خاوند کور ته د تللو څخه مخکې یې د لونګو څخه په زړه پورې لونګین جوړ او په سینه ټومبلی وي.که څه هم په نوره نړۍ کې هم لونګ د ارزښت وړ دي،ځینې یې د درملو لپاره،ځینې یې په عطرو کې او ځینې یې بیا د مخ د ښکلا او غذایي مسالو کې ورګډوي او ګټه ترې اخلي،خو پښتنې نجونې یې یوازې د سینګار او ښکلا تر حده کاروي.ځینو سیمو کې چې کله نجلۍ ودېږي،نو هرو مرو به له ځانه سره د لونګو دوه یا درې وړې کڅوړې وړي. یعنې په ځینو سیمو کې د لونګو ساتل او جوړول د یو دود په توګه کارول کېږي،د لونګ ارزښت د هغې له تور رنګ او خوږ بویی څخه ډېر ښه معلومېږي،پښتنې نجونې چې کله ودېږي مخکې له مخکې د خپل ځان لپاره د لونګو یو امیل چې لونګین ورته ویل کېږي جوړوي او د خپلو سینګار توکو سره یې په یو دسمال کې ایږدي،څو ترې خراب نه شي،نو ویلی شو،چې لونګ او لونګین که څه هم پښتو توکو د سینګار یوه لویه برخه ده،چې همدا لونګ یې په بار بار په شفاهي ادب کې یاد کړې دي.لونګ او لونګین د پښتو شفاهي ادب په هر ژانر کې یاد شوی او پېغلې یې تل د تناره پر سر او د ګودر پر غاړه یادوي.

سریزه:

پښتو ژبه یوه بډایه او غني ولسي پانګه لري،چې د نړۍ نورې ژبې ورسره سیالي نه شي کولی،پوهان په دې اند دي،چې که یو خوا پښتو ولسي ادب غني دی،خو بلخوا د پېړیو په اوږدو کې یې ځینې برخې له منځه تللې دي،همدا ولسي ادب دی،چې د پښتنو ځینې ارزښتونه یې ساتلي دي،چې یو هم په دې ارزښتونو کې لونګ او لونګین دی.که تاسو د پښتو ولسي ادب خاصې او عامې سندرې ولټوی په هر ژانر کې به تاسو ته د لونګ د بوټي،لونګ او لونګین انځورونه مخ ته راشي.پښتو شفاهي ادب دومره غني او بډایه دی،چې د پښتنو پېغلو د ارمانونو هنداره ګرځېدلې ده.کومه خبره،چې پښتنه پېغله په خوله نشي راوړی،هغه خبره یې په لنډۍ،سروکي او یا نورو ولسي ژانرو کې بیان کړې ده.لکه په یوه لنډۍ کې وایي چې:

لاس به دې وتړم په زلفو

په لونګین به دې وهم چې مړ دې کړمه

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

پورته خبره که په ښکاره یوه پښتنه پېغله وکړي،نو په ټولنه کې به له سختو ناخوالو سره مخ شي،خو همدا ولسي ادب دی،چې دپېغلې د خولې خبره يې زغملې او په ټولنه يې منلې ده.د لونګو کارونه په مختلفو هېوادونو کې توپير لري،ځينې يې د دواګانو لپاره،ځينې يې د مخ د کريمونو لپاره،ځينې يې د خوراکونو د خوند جوړولو لپاره،ځينې يې د عطرونو په جوړلو کې او ځينې يې د جنسي قوې د پياوړي کولو لپاره د کارولو غوښتنه کوي،خو پښتنه ټولنه يې بيا په دې نورو خبرو پسې نه ګرځي او يوازې يې په دې پېژني،چې لونګ او لونګين د نجونو سينګار دی او کوښښ کوي،چې ښکلې او په زړه پورې لونګين،چې ډېر لړونه او ښکلې بوی ولري جوړ کړي.په دې څېړنه کې کوښښ شوی ،چې د پښتو هغه شفاهي ژانرونه،چې په هغې کې د لونګ او لونګين يادونه شوې راټول او وړاندې شي.د لونګ او لونګين ارزښت په ولسي ادب کې روښانه او په زړه پورې دی او بله دا،چې په دې څېړنه کې کوښښ شوی دی،چې لوستونکو ته د لونګ او لونګين ارزښت او ولسي ادبي ژانرونو کې يې د يادونې په اړه معلومات ورکړل شي.

کاريدونکي ويې: لونګ،لونګين،د لونګ بوټی،جانان،بوی.

فولکلور:

فولکلور،چې له انګليسي ژبې څخه اخيستل شوې کلمه ده،په لغت کې فولک خلکو ته او لور د پوهې په معنی سره راغلې ده.د خلکو څخه مراد ولسي خلک دي.يا فولکلور د هغو ولسي خلکو پوهه ده،چې تر ډېره يې سواد نه وي. (۵ – ۱۵)

دا،چې زمونږ موضوع په پښتو شفافي يا فولکوريک ادب کې د لونګ او لونګين ارزښت دی،نو دلته په همدې تعريف بسنه کوو،ځکه چې د فولکلور بحث ډېر لوی دی.پښتو شفاقعي ادبيات هغه ادبيات دي،چې سينه په سينه،خوله په خوله له يوه نسله بل نسل ته رارسيدلي دي،چې په دې شفاهي ادبياتو کې لندی،بګټی،غاړې،بېراکې،سروکي،چاربيتې،کسرونه،مقام او نور ډېر اړخونه په خپله غېږ کې رانغاړي،خو دلته په ځينو برخو،چې د لونګ او لونګين يادونه شوې ده په دې موضوع کې خاص هماغه برخې تر بحث لاندې نيول شوي دي او هغه نثري برخې يې زمونږ د بحث موضوع نه ده.

لونګ:

لونګ هغه دانه ده،چې تور يا قهوه يي رنګ لري په پښتو ژبه کې ورته لونګ، عربي ژبه کې ورته القرنفل ،دري ژبه کې ورته ميخک،په اردو يا هندي پنجابي ژبه کې هم ورته لونګ، په انګليسي ژبه کې ورته clove،په ترکي ژبه کې ورته کارانفيل ويل کېږي. لونګ په اومه يا خام حالت کې تر ډېره شنه او سره ښکاري.دا بوټی تر ډېره په اندونيزيا او ماليزيا کې شهرت لري او ډېر پخوا ترې کار اخيستل کېده.ويل کېږي،چې په دې هېوادونو کې خلک د لونګو سګرټ هم څکوي. لونګ داسې يو بوټی دی،چې اوړی ژمی تازه او شين وي او د خزان اثر پرې نه وي.لکه رحمن بابا چې وايي:

لکه ونه مستقيم په خپل مکان يم
که خزان راباندې راشي که بهار

لونګ هم همداسې يو بوټی يا ونه ده. د لونګو ونه تر ۱۲ مترو لوړ قد لري،پاڼې يې لويې او ګلونه يې د انګورو د خوشې په شکل وي. دا ګل غوټی په لومړي سره کې سپينه ،بيا ورو ورو شنه او ورپسې تيز سور رنګ خپلوي.د دې په سر کې څلور وړې پاڼې وي،چې بندې او د يو غونډاري په شکل ښکاري.غوټی يې چې کله يو نيم يا دوه سانتي متره اوږده شي، نو بيا ځان خلاصوي.د نړۍ تر ټولو زاړه لونګ په سوريه کې په يو لوښي کې وموندل شول.چې له ۱۷۲۱ ق م نه راپاتې وو.ښايي هغه وخت دا لونګ د ترکې د لارې عرب تجارانو د هند او يا نورو جزيرو نه وړي وي، همدارنګه د اندونيزيا د مالوکو جزيرې کې د لونګو درې او څلور سوه کاله پخوانۍ ونې اوس هم شته.په اولسمې ميلادي پېړۍ کې د هالينډ (ډيچ) بحري تجارانو ورباندې خيټه واچوله.بل چا دا د ماکلو نه بهر نشو وړلی او که ځايي اوسيدونکو په پټه دا کار وکړو نو وژل به يې.په ۱۷۷۰ م يو فرانسوي د هغې ونې نه د لونګ غلا کول پيل کړل او ډېر وخت يې دا کار وکړ لومړی يې فرانسې او بيا يې زنجبار ته يوړل،هلته يې وکرل چې بيا ټولې نړۍ ته ورسېدل.لونګ په خواړو کې د خوشبويي نه علاوه د چين او هند په دوديزه داروګانو کې هم کارول کېږي.د لونګو نه تيل،عطر،د غاښ د درد ، د خيټې د ګرمولو او د تبې د کمولو لپاره کار اخيستل کېږي.د لونګو پوډر د مېږيو د وژولو او د مياشو دشړلو لپاره هم کارول کېږي. (۳)

د اسياپه سويلي هېوادونو کې تر ډېره د لونګ څخه د مسالحې لپاره کار اخلي.د لونګ بوټی،چې ډېر د ارزښت وړ دی.لونګ که له رنګ تور دی،خو بوی يې بيا د هر چا په ذهن او زړه کې ځای لري.لونګ ډېر ښه بوی لري،چې ترې په زياتره په خوړو،چايو، عطرونو او د زينت او ښکلا لپاره کارول کېږي.د افغانستان په سويلي ولاياتو لکه خوست،پکتيا او

(c) ketabton.com: The Digital Library

پکتیکا کې خلک د لونګ د ښـــکلا او خوشـــبویي لپاره ترې ګټه اخلي.په یادو ولایتونو کې یې پېغلې او ناوې د زینت لپاره کاروي.پېغلې او ناوې له لونګو څخه ځوندې جوړوي،چې بیا یې پر کمیس ټومبي.په خوســـت ولایت کې،چې کله ناوې د خاوند کور ته ځي،نو د کلي یوه ښځه ترې د سر نه د ناویتوب شنه او سره څادرونه لرې کوي او بیا هغې ښځې ته د دود په توګه دوه وړې کڅورې لونګ د ډالۍ په توګه ورکوي. (۸)

په ختیځو ولایاتو کې په ځانګړي ډول په ننګرهار ،کنړ او نورســـتان ولایتونو کې پخوا لونګ د ګاڼې په ډول کاریدل.کله چې به یوه پیغله واده کېدله مخکې له واده به نجونو ورته د لونګو ځوندې جوړل، چې د لونګین په نامه به یادیدل.یاد لونګین بیا د ګېډۍ په ډول د ناوې په تیټر د نورو نجونو لخوا ټومبل کېدل.

د لونګو د کارولو ګټې:

د لونګو د ګټو په اړه که بحث وشـــي کیدای شـــي پوره کتاب پرې ولیکل شـــي،خو دلته یې په لنده توګه په ځینو ګټو لنډ بحث کوو.د لونګو ګلان د ډېرو ښـیګنو لرونکي دي.په خوندورو خوړو کې ترې کار اخیسـتل کېږي او همدارنګه د صـحت لپاره هم ګټور دي.د لونګو د استعمال ګټې په لاندې ډول دي:

۱: لونګ د خارښ او شري په درملنه کې کار اخیستل کېږي.

۲: میرمنې یې د غذا د خوندور کولو لپاره کاروي.

۳: حکیمان یې د غاښ د درد لپاره په دوا کې کاروي.

۴:د مخ د ښکلا په کریمونو کې ترې ګټه اخیستل کېږي.

۵: که په خوراک او په ځانګړي ډول په وریجو کې وکارول شي د ویښتانو په ساتنه کې مهمه ونډه لري.

۶:د جلدي امراضو لپاره په دوا کې کارول کېږي.

۷: نجونې یې د سنیګار او ښکلا لپاره کاروي.

۸: په ځینو سیمو کې د دود په ډول کارول کېږي

۹: د شکرې ناروغۍ د مخنیوي لپاره ګټور دي.

او داسې نورې بېشماره ګټې لري،خو دا چې زمونږ موضوع د ادب تر دایرې ده،نو دلته د لونګ په همدومره ګټو بسنه کوو. (۹)

لونګین:

لونګین له لونګو څخه جوړه شـوې هغه ګېډۍ ده،چې پېغلې نجونې،کوژده شـوې او نوې واده شـوې ښـځې یې د سینګار په بڼه جوړوي او بیا یې د ښـکلا او زینت لپاره په سـینه ځوړندوي.لونګین تقریباً په ټولو پښـتنو سـیمو کې نجونې د ګاڼې او سینګار په توګه کاروي.نجونې چې کله غواړي لونګین جوړ کړي له ډېرو مشورو او خبرو ورسته د ښکلې تور نګ او ښـــه بوی لونګ له پســـاري څخه اخلي او د اخیســـتو پر وخت دومره ټینګار کوي،چې دوکاندار خراب یا بې کاره لونګ ورنکړي.په ځینو سـیمو کې ،چې کله نجلۍ کوژده شـي،نو د کلي نورې نجونې ورته د رنګ رنګ لونګین جوړلو مشـورې ورکوي او سره له مخې یې دې ته هڅوي،چې تر واده پورې یو خاص او په زړه پورې لونګین اماده کړي.کله کله،خو نجونې مخکې له مخکې خپل کوژدن ته د لونګو راوړلو فرمایش ورکوي او ورته وایي،چې:

جانانه یو خورد لونګ راوړه

د کلي دود دی لونګین ترې جوړومه

لونګین په کلیوالي سیمو کې د ډېر ارزښت وړوي او د ګانو په شکل هم ترې ګټه اخلي.که د کومې نجلۍ لونګین نه وي او هر څومره ډېر سره ولري،خو بیا هم خلکو ته نیمګړې ښکاري.نجونې بیا لونګ په ډېر قدر ساتي او نه غواړي چې ترې خراب شي،څومره چې لونګ د ښه بوی لرونکي وي په هماغه اندازه یې لونګین هم په زړه پورې وي.لونګین د پښتنو پېغلو د سینګاراو ګاڼې لپاره ډېر د قدر وړ وي.

د لونګین د جوړلو طریقه:

مخکې مو هم یـادونـه وکړه،چې پښـــتنې پېغلې،چې کلـه کوژده یـا واده کوي،نو مخکې لـه مخکې دې تـه امـادګي نیسـي،چې کوم ډول لونګین به جوړوي او له ډېرو سلا مشورو ورسته د لونګو د اخیسـتلو لپاره ځان اماده کوي.لومړی،خو نجونې کوښښ کوي،چې ښـکلي رنګ او د ښـکلي بوی والا لونګ واخلي،کله چې یې لونګ واخیسـتل د هغې لپاره خاص او ځــانګړی تــار وي،چې ځینــې خلــک ورتــه (ایســـترچ) تــار هم وایي.یــاد تــار چې مختلف رنګونــه لکــه (ســره،شــنه،زیړ،ګلابي،ســرچیي،نرګســي...) او نور رنګونه لري،چې زیاتره د همدې لونګین لپاره کارول کېږي،تر لاســه کوي.کله چې نجونې لونګین جوړوي،یوه یا دوه شـپې مخکې یې لونګ د غوا یا اوزې په شـیدو کې چې اوبه په کې نه وي

(c) ketabton.com: The Digital Library

ګډې شوي،لمدوي او په هماغه شیدو کې یې پرېږدي او که د چا وس شیدو ته نه کېږي،نو بیا لونګ د دوه شپو لپاره په پاکو اوبو کې لمدوي.

دا کار د دې لپاره کېږي،چې لونګ نرم او خوشبویه شي او بوی یې تر ډېره وخته پاتې شي.کله چې لونګ نرم او لامده شول،نو بیا هماغه د (ایستریچ) او سونډ تار را اخلي لومړی لونګ د سونډ په تار کې یو یو دانه اچوي،ځینې نجونې چې غواړي لونګین یې ښکلی ښکاره شي بیا په تار کې یو دانه لونګ او یوه مرۍ ورزیاتوي،چې له دې سره یې ښکلا زیاتېږي،ځینې نجونې لس لړه او ځینې اته او کله کله زیات لړونه جوړوي،د لا ډېرې ښکلا لپاره په کې ځینې وخت له شیشو هم کار اخلي.کله چې لړونه اماده شول،نو بیا ورته له رنګ رنګ تارونو چې پورته ورته اشاره شوې ،ځونډې جوړوي او د هر لړ اخر یې یو یو ځونډۍ ورزیاتوي،چې دې سره د لونګین ښکلا یو په دوه کېږي.د لونګین جوړولو په وخت کې ډېرې نجونې سره راټولې شي شین چای ،پلې او ګوړه ورسره پرته وي،ځینې نجونې د خپل بخت او تخت کیسې کوي او ځینې له ځانه سره لنډۍ او سروکي زمزمه کوي.ځینې خو یې لا اند په خیالونو کې یو لوړ محل جوړې او په فکرونو او سوچونو کې تللې وي.

کله چې لونګین تیار شي،نو بیا یې په یو ښکلي رنګین دسمال کې تاو او د نجلۍ هغه بکس چې دمور یا خسرګنۍ لخوا ورته راوړل شوی وي،د نورو سینګار توکو سره یوځای کړي او بیا د دې انتظار کوي،چې د واده ورځ یې رانږدې شي او له همدې ښکلې او په زړه پورې ګاڼې څخه د سینګار لپاره ګټه پورته کړي.د لونګین جوړولو طریقه په هر ځای کې خپل دود او دستور لري،خو تقریباً په ټولو پښتنو سیمو کې دا یو رواج دی.

لونګین چې پیغلې یې د ګاڼې په بڼه هم کاروي هم د ارزښت وړ بلل کېږي او اند چې ځینې وخت یې مینان د لونګین ارزښت تر ځان هم لوړ بولي او لونګین سره یو ډول پټه دښمني کوي لکه چې وایي:

څومره خوشبخته لونګین دی
د مستو پیغلو په ټټر وهي ټالونه

کله کله لونګین ته دومره ارزښت ورکول کېږي،چې د اوربی (د ګاڼې یو ډول دی) سره په جنګ شي او د ګیلې په ژبه داسې وایي:

تور لونګین په ژړا راغی
ما ته اوربی پر سینه ځای نه راکوینه

کله چې نجونې د خپل معشوق د دیدن موقع پیدا کړي،نو بیا ورته په ناز او غوسه داسې اختارونه ورکوي،چې ته به وایې معشوق یې مظلوم او معشوقه یې ظالمه ده لکه په لاندې لنډۍ کې چې وایي:

لاس به دې وترم په زلفو
په لونګین به دې وهم چې مړ دې کړمه (۲ : ۲۱)

کله،چې دوه میینان سره یوځای شي،نو بیا خپل معشوق ته وایي،چې ډېر مه رانږدې کېږه هڅې نه چې سبا درنه د لونګین بوی ځي او په خلکو کې رسوا شي لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

ټینګه مې مه نیسه په غېږ کې
سبا به بوی د لونګین در څخه ځینه

کله، خو نجونې په لنډیو کې دومره باریکبینه او نازک خیاله شي،چې خپل معشوق ته وایي،چې د لونګین په لړ پورتې او هلته بیا د چارګل سیلونه وکړې لکه په لاندې لنډۍ کې چې ورته اشاره شوې ده.

د لونګین په لړ راخیژه
په اوربی شپه کړه د چارګل وکړه سیلونه

کله داسې هم کېږي،چې تور لونیګین خپل خاوند ته ژاړي او په سلګو سلګو کې ورته وایي،چې ستا د سینې روپۍ ما ته په سینه ځای نه راکوي او خپله خبره داسې کوي:

تور لونګین په ژړا راغی
ما له روپۍ په سینه ځای نه راکوینه (۱۱)

کله خو داسې هم کېږي،چې د وطن حالات انسان مجبور کړي،چې له وطنه لاړ شي،نو بیا ویناوال د خپل زړه درد په لاندې کې داسې بیانوي:

له مانه پاتې شوې وطنه
که چینارونه دې لونګ شي څه به یې کړمه (۱ : ۲۷)

هلکان کله ځان د لونګ د رنګ سره دومره نږدې او مغروره وښايي،چې د کلي د نجونو د مرګ خبره کوي او د خپل غرور انداز په لنډۍ کې داسې وایي:

یو غنم رنګ یم بل لونګ یم

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځکه د کلي جينکۍ راپسي مرينه   (۱ : ۸۳)

لونګين په اړه نورې ډېر لنډۍ شته،خو دلته په همدې بسنه کوو.لونګين د ګاڼي په بڼه هم کارول کېږي،کله چي نجوني د خپلي کوڅدني يا واده لپاره ګاڼه او سينګار توکي اخلي،نو لونګين به ورسره خامخا اخلي.هغه نجوني چي په ګاڼه کي لونګين نه وي،يو ډول بې سينګاره ښکاري او په ځان کي د کوم شي د کمي احساس کوي.او چي ځان سينګاروي،نو د سينګار پر وخت په سروکو کي د لونګين يادونه اړينه بولي او داسي يې يادوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

پښتو لنډيو کي د لونګ او لونګين ياد:

لنډۍ (ټپه ، مسره)

لنډۍ د پښتو ګرني يا شفاهي ادب نامتو او مهم ډول دی،لنډۍ ته ځيني وخت،ټپه او مسره هم ويل کېږي.لنډۍ يوازې يو بيت وي،چي لومړۍ مسره يې (۹) څپې او دويمه مسره يې (۱۳) څپې وي.لنډۍ په همدې ورکي شکل کي ډېري لويې کېسې او موضوعات ځای کولی شي. په نورو ژبو کي نه ليدل کېږي او يوازې د پښتوژبې يا پښتنو حق دی پرې. (۷ : ۳۶).

د لنډۍ په اړه هم ډېر زيات معلومات شته،دلته مو لنډه يادونه ځکه وکړه،چي زمونږ د موضوع برخه ده،څو لوستونکي وکولی شي،چي د لنډۍ په اړه هم لنډ معلومات تر لاسه کړي.

لونګ،چي يو طبعي بوټی دی او د نوم په اخيستلو سره يې په ذهن کي يوه ورمه او خوشبويي انځورېږي. له ډېري لرغوني زماني څخه په نړۍ او په ځانګړي ډول په افغانستان کي د استعمال وړ دی. د لونګ د نوم په اوريدو سره په ذهن کي بلها خبرې ګرځي،څوک يې د صحت لپاره د کاروني په اړه خبرې کوي او څوک يې د غذاګانو د خوندور کولو لپاره،خو پښتني پېغلي يې بيا نه د صحت له کتې خبرې او نه يې د غذا په کارولو کي فکر کوي،خو چي کله يې په کور کي کومه خوشحالي راشي يا يې د خپل ژوند ملګري د ټاکلو وخت راشي،نو بيا په دې فکر کي شي،څرنګه لونګ به اخلي او ځانله به ترې د څومره ځنډو لونګين جوړوي. همدا لامل دی،چي زياتره نجوني د لونګ ښکلا،بوی او ارزښت په فولکلوريکو لنډيو کي هم انځوروي،نو اوس به د موضوع په دې برخه کي په لنډيو کي د لونګو د ياد په اړه خبرې وکړو او وبه ګورو،چي نجوني څنګه او ولې لونګ زيات خوښوي او ډېره مينه ورسره لري.

کله،چي د يوې پېغلي خاوند يا د ميني يار بازار ته ځي او يا نوی په کاروبار پيل کوي،نو بيا يې پېغلي په لنډيو کي داسي يادونه کوي:

اشنا مې نوی سوداګر دی
په سرباری کي به لونګ راته راوړينه

او يا کله چي په غرونو د وريځو لمن خوره شي او په اسمان کي د باران د راتګ انګازه وغړېږي،نو نجوني بيا په دې فکر کي وي،څنګه د لونګو درمندونه له بارانه وساتي څو ترې خراب نه شي لکه په لاندې لنډۍ کي چي وايي:

په لويو غرو د باران شور شو
کښته لامده شول د لونګو درمندونه

لونګ يوازي د نجونو نه بلکي د هلکانو د ذوق څېز هم دی،کله چي کوم هلک کوم باغ ته لاړ شي او له بڼوال سره مخ شي،نو له روغبړ وروسته ورته د باغ تعريف شروع کړي او بيا په لنډۍ کي ورته داسي وايي:

د باغ دې هر بوټی لونګ دی
پرې لرېدلي دي د پيغلو پلونه

خو کله چي کومه نجلۍ د خپل معشوق سره ديدن کوي او هغې ته له نازه ډکو خبرو کي وايي،چي زه به داسي درماته شم لکه د لونګو بوټی نو بيا ورته د خپل زړه راز داسي څرګندوي:

دا بند په بند به شم درماته
په بند ماتېږي د لاچي لونګو ونه

کومه ناوې،چي د خپل معشوق او خاوند د ډېر انتظار وروسته د راتلو خبر تر لاسه کړي،نو بيا ورته په ډېر ناز وايي،چي کله راتلې له مخکي احوال راکړه چي په پالنګ درته لونګ وشيندم لکه په لاندې لنډۍ کي چي وايي:

چي ته راځې ما به خبر کړې
چي پر پالنګ لاچي لونګ وغوړومه

په پښتو ولسي ادبياتو کي دغه بوټی تر هر بل بوټي ډېر او په خوند ياد شوی او لرغونی ارزښت او تاريخ لري.په لنډيو او سندرو کي يې پيغلي په ودونو کي په سمبوليکه بڼه هم کاروي.معنی دا چي که کوم هلک يې سره ټاکلی وي په سندرو

(c) ketabton.com: The Digital Library

کې يې لونګ بولي.لونګ د خپل ښه بوی او اصل له مخې په لنډيو کې داسې ستايل شوی،چې اند د هنريت له مخې د تشبهاتو ځادر هم خلاصوي.لونګ په فولکلوريک ډول د ځينو لپاره د زړه سکون او حوساينې درد دی.دغه بوټي ته د سپيڅلتيا له مخې ځانګړی ارزښت ورکوي لکه لاندې لنډيو کې چې ويل کېږي.

له کوره اوځې لونګ واخله
لونګ دوا ده د زړه درد اراموينه

لونګ د نجونو لپاره د يو دود په توګه هم پاتې شوی او کله چې نجلۍ کوژده يا واده کېږي،نو له خپل خاوند څخه د لونګو غوښتنه داسې کوي:

ځينې پيغلې بيا لونګ ته دومره ارزښت ورکوي،چې د لالي سره يې يوزای په سينه ځای کوي او د اوسيدو اجازه ورکوي لکه په لاندې لنډۍ کې چې وايي:

په سينه يو لالی ځايږي
زه لونګين او جانان دواړه ځايومه (۱۱)

همدارنګه د لونګو د کر اوکښت په اړه هم په لنډيو کې يادونه شوې او لکه چې معشوقه لونګ کري،نو بيا يې د لو لپاره خپل معشوق راغواړي او خپله خبره ورته په لنډۍ کې داسې کوي:

لونګ کرمه لو به ګډ کړم
چې لو مې ګډ کړ ياره تا به راولمه

خو چې کله يې لالی مسافرشي او د لونګو کښت هم رسيدلی وي،نو بيا په انديښنه کې وي او خپل مسافر لالي ته داسې وايي:

دا ته چې لاړې مسافر شوې
د شنو لونګو کښت به څوک ريبي مينه

کله کله بيا داسې هم کېږي،چې ځينې خلکو لونګ نه وي بوی کړی او يا يې نه وي ليدلي،نو بيا ورته په لنډۍ کې داسې وايي:

که چا لونګ ليدلي نه وي
پيغله دې بوی کړي د لونګو بوی ترې ځينه (۱۰)

په سروکو کې د لونګ او لونګين ذکر:

سروکې د پښتني فولکلور يو ځانګړی منظوم ډول دی،چې له لنډۍ سره د يو ځای ويلو په ترڅ کې پوره کېږي او څرنګه چې د لنډيو په سر کې راځي،نو ځکه ورته سروکي هم ويل کېږي. په ځينو سيمو کې سروکي ته نيمکۍ هم ويل کېږي.سروکي معمولا پښتني ميرمنې او پښتانه هنرمندان په هنري مجلسونو کې د هنري الاتو دکاروني پر وخت وايي.هغه لنډۍ چې سروکې بشپړوي ،ټيکی ورته وايي.ځينې سروکي لنډ او ځينې بيا اوږده وي. (۷ – ۸۰).

لونګ او لونګين د ډېر ارزښت له مخې په سروکو کې هم ياديږي او له ياده يې نه اوباسي لکه په لاندې سروکي کې چې وايي:

که دلته نه وي په کندو ورپسي واوړه
ما ته د لونګو بوټي راوړه

يا په لاندې سروکي کې چې د لونګين يادونه کوي:

يو پلو مې يار لونګين مې په دا بل پلو
ای وړوکيه دې پلو راواړه

په بګټيو کې د لونګو ذکر: بګټۍ د خاصو ولسي سندرو په لړکې يو مهم ډول دی،چې ډېر وخت د پښتني سندر غاړو له خولې اوريدل کېږي.بګټۍ پښتني هنرمندان مجلسونو کې د چاربيتو،بدلو او داستانونو په منځ- منځ کې وايي،بګټۍ د مجلس ښه او تودښت لاپسې زياتوي او د خلکو پاملرنه ډېروي. (۷ – ۳۶).

مخکې مو هم يادونه وکړه،چې لونګ او لونګين په شفاهي ادبياتو کې د ډېر ارزښت او قدر وړ بوټی ياد شوی دی.که څه هم په نورو ملکونو کې د درملو او مصالحو لپاره زيات کارول کېږي،خو پښتنه ټولنه کې لونګ او لونګين د سينګار او ګاڼې په ډول زيات ياد شوی لکه لاندې د بګټۍ يوه برخه راوړو:

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مازیګر اوبو له مسته په نخرو راځي
شور يې د ګونګرو راځي
شا په ټوپونو ځي په دانګه
دا د لاچي لونګو ځانګه
ورته د فکر په ټال زانګه
دا توري زلفي د سيني په انارو راځي
شور يې د ګونګور راځي (۴ : ۲۵۷)

چاربيتو کي د لونګ او لونګين ذکر:

داهم دپښتو منظوم ادب يو داسي فلکلوريک ژانر دى چي اوږد او سندريزه جنبه لري د مضمون له پلوه هر اړخيزه مضامين ليږدوي چار بيتي په اولسي ادب کي خورا مشهوري منظومي دي . دچاربيتي هر بند له څلورو مسرو څخه کم نه وي ، خو اوږده موضوع بيانول ددې فورم ځانګړنه ده چاربيته کيداى شي چي هر څو بنده ولري .د پښتو چاربيتو معلوم وخت ندى معلوم،خو لومړنى يې د شيخ تايمني په پټه خزانه کي يادونه شوې ده.(۷ :۱۳۴).

د موضــوع په دې برخه کې به د چاربيتو هغه نموني يا برخي راوړو ،چي د لونګو يا لونګين يادونه په کي شــوې وي لکه لاندې چي د چاربيتې يوه برخه راوړل شوې ده.

دپښتني پيغلي له خوا

نــــــاستــه يـم دفـکـر پـه ټـال زانـګـم چـيـرته يـــار ګـورم
زه مستـــه ليـلايـم ستــرګـي اچـــوم خـريـــدارګـــورم
× × ×
نـــــــاستـــه يــم دفـکــر پـــه ټـال زه نښــــه د بنګو يم
تـيــــرشـو پيـغلتـوب رابـانـدې ونـــه دلـونـګـــو يـــم
يـــم پـــه عطـرو وتـره ګـوښـه نـاستـه لـه بـې ننـګـــويم
ځان له دمجنون پـــه شان په صـدق کي دلـدار ګـــورم

همدارنګه په چاربيتو کې هم د لونګ ذکر او يادونه شـوې ده.په شـفاهي ادب کي ځکه دا بوټی زيات ياد شـوى،چي پخوا د سينګار توکي ډېر زيات نه و او همدا لونګ وو،چي د خلکو پام يې ځانله اړولو،خو اوس يې هم قدر کم شـوى ندى او په زياتره کليوالي سيمو کي يي لا د پخوا په شان قدر او ارزښت شته،چي سميزو شاعرانو په چاربيتو کي هم ياد کړى لکه په لاندې چاربيته کې يې چي ګورو:

دوه بنديزه چاربيته
په سپينه خوله کي دې نيشه ايښي د بنګو ده
دا لباسي خندا دې ټوله د بې نګو ده
بل خوشبويي دې په سينه کي د لونګو ده
عاشقان وژني نن دې توره د قصابو ايښي
اوبو له ځي په سر جوغه دې د نوابو ايښي

يا په دې لاندې ځنځيرى چاربيته کې يې چي يادونه شوې ده:

ځنځيرى چاربيته
کله به راوړې دواړه لبې دې رنګين شيرين
سپين دي جبين،زرين،مخ دي ځليږي
کله به راوړې دواړه لب،شات وملهم صنم
مه کړه ستم،هردم،په غضب ښوري
سرې دي منګولي،همېش وړې زړونه قلم،قلم
اخلي قدم،په چم،سترګي دي توري
په در دې پروت يم،هميش غواړم،ستا کرم،محکم
لرې کړه غم،الم که رب ته ګوري

(c) ketabton.com: The Digital Library

نن دې په غاړه باندې زانګې لونګين ،رنګين
سپين دې جبين،زرين مخ دې ځلېږي
ترپايه

(۷ : ۱۶۲)

همدارنګه ملا عبدالقادر،چې يو کليوالي شاعر دی هغې هم په خپله يوه مشهوره چاربيته کې د لونګين او لونګ يادونه داسې کړې ده.

د ملا عبدالقادر مشهوره چاربيته

تور لونګين دې د سينې سره په جنګ و
دانه لاچي لونګ و ګونګورو دې کاوه شور
تور لونګين دې د سينې سره مدام
زنه دې سېب،لب دې حرير واوره ګلفام
ودې ويشتم،چې راښکاره شولې په بام
د خدای دپاره رحم وکه په ملنګو
دانه لاچي لونګ وو- ګونګور دې کاوه شور
تر پايه
(۷ : ۱۷۲)

په پړاکو کې د لونګ ذکر:

پړاکی د افغانستان په سويلي او سويل ختيزو سيمو کې ويل کېږي.سر محقق زلمی هېواد مل په خپل کتاب (د پښتو ادبياتو تاريخ-لرغوني او منځنۍ دوره) کې دپړاکو په اړه وايي : ((دا سندرې د پښتو د شفاهي ادبياتو يو ځانګړی ډول دی،هره سندره يې يوه څوارلس سيلابيزه مسرۍ لري،چې معمولا د يوې بلې سندرې په پای کې په خاصه غاړه ويل کېږي او په ځانګړي ډول د استعمال مورد نه لري)). (۷ : ۶۰)

څېړنوال محمد عارف غروال په خپل اثر (غرنۍ سندرې) کې پاړکي د ((لنډکی)) په نوم ياد کړي دي. (۶ : ۱۲۳) .

د پښتو شفاهي ادب هغه غني پانګه ده،چې په خپله لمن کې د هر باغ او چمن ګلان ځای کوي،په پړاکو کې هم د لونګ ياد شته،ځينې ولسي شاعران يې په پړاکو کې هم يادونه کوي لکه په لاندې پړاکي کې چې ګورو:

پړاکی
جار خوله رانژدي که
ما لونګ ژولي دينه

پايله:

لونګ او لونګين د پښتنو سيمو او په ځانګړي ډول د پښتنو نجونو د سنيګار هغه توک دی،چې د ګاڼې په ډول يې د سينګار او ښکلا لپاره کاروي.د لونګ هغه ارزښتناک او ښکلی بوټی دی،چې پښتنې نجونې يې په لنډيو کې او ولسي شاعران يې د ولسي ادب په ټولو ژانرونو کې يادوي او ان د ليکلو ادبياتو خاوندان هم ترې په کراره ندي نسات او په خپلو اشعارو کې يې د لونګ او لونګين يادونه کړې ده.په پښتنه ټولنه کې د لونګ او لونګين کارونه د يو دود په څېر ده.هغه نجونې چې ودېږي بايد په خپل سينګار کې د ښکلو لونګو څخه ښکلی لونګين جوړ کړي.د لونګ او لونګين ذکر د پښتو ولسي ادب په هر ژانر کې ليدل کېږي،چې دلته په دې څېړنه کې د ځينو ژانرونو په راوړلو سره بسودل شوي ده.لونګ په لنډيو،پاړکو،بګتيو،چاربيتو،سروکو او نورو ولسي ژانرونو کې ياد شوي دي.د لونګ په ارزښت تر هرې بلې ټولنې پو ښتنه ټولنه ډېره پوهيږي او دا ځکه چې دا يې د خپل دود او دستور يوه برخه ګرځولې ده.د لونګين د جوړولو پر وخت د نجونو لخوا يوه وړه ميله هم جوړيږي،څو په خوشحالۍ سره دا دود ترسره کړي او د ناوې لپاره ښکلی لونګين اماده کړي،نو د دې څېړنې دپايلې په توګه ويلی شو،چې لونګ او لونګين په هره ټولنه کې خپل ځای لري،خو پښتنه ټولنه کې يې ارزښت دومره زيات دی،چې د خپل کلتور او دود جز يې ګرځولی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اخځلیکونه

۱- بهاند،اصف، د لنډیو د ښتولو ستونزي،افغتن جرمن آنلاین پورتال. ۲۰۱۸م.
۲- بېنوا،عبدالروف،پښتو لنډۍ،د افغانستان د علومو اکاډیمي،پښتو ټولنه. ۱۳۶۷ ل.
۳- حلیم،صفیه،چاپیریال او روغتیا خیرونه.safiahaleem.com/p=3925، ۲۰۱۶م.
۴- رفیع،حبیب الله،د خلکو سندري،د افغانستان د علومو اکاډمی د تاریخ او ادب ټولنه.۱۳۴۹ل.
۵- زغم،احمد شاه،فولکلور او فولکلوري ادبیات،د افغانستان ملي تحریک،فرهنګي ځانګه. ۱۳۹۴ ل.
۶- غروال،محمد عارف،غرنۍ سندري،د افغانستان د علومو اکاډیمي: کابل. ۱۳۶۰ ل
۷- وفا،محمد داود،د فولکلور پېژندني لاربنود،مومند خپرندیویه ټولنه- جلال اباد. ۱۳۹۳ ل.
۸- https://ps.wikipedia.org/wiki/
۹- https://www.rekhta.org/articles/dihati-boliyan-saadat-hasan-manto-articles-3?lang=ur
۱۰- https://www.youtube.com
۱۱- Zawia.media2020\5\3
۱۱- **https://www.youtube.com**

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library